

УДК 78.071.1(477):378.011.3-051

DOI:

*Наталія Ек, старший викладач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ФОРТЕПІАННА СПАДЩИНА ФЕДОРА НАДЕНЕНКА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкриваються характерні риси діяльності знаного українського композитора Федора Надененка як продовжувача традицій визначних представників культурно-мистецької школи України.

Ф. Надененко – музикант, віртуозний піаніст, глибокий теоретик, досвідчений музичний редактор, композитор, який володів великою професійною технікою і високою музичною культурою. Він багато творив, плідно працював у театрі опери та балету, в філармонії, на радіо, редагував твори класиків і сучасних композиторів. Заслужує на увагу його робота з редагування 20-томного видання творів класика української музики М. Лисенка і великої частини творів сучасних українських композиторів.

Подається музично-естетичний аналіз фортепіанної спадщини композитора, а також проблеми її творчого використання в процесі музичного виховання молоді.

Ключові слова: Федір Надененко; фортепіанна музика; цикл; мініатюра; образність; музичне виховання; музичні образи; педагогічний репертуар.

Лім. 15.

*Nataliya Ek, Senior Lecturer of the Music Studies and Piano Playing
Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

FEDIR NADENENKO'S PIANO HERITAGE AND ITS USE IN THE PROCESS OF TRAINING OF FUTURE TEACHER OF MUSICAL ART

The article reveals the characteristic features of the activity of the well-known Ukrainian composer Fedir Nadenenko as a follower of the traditions of famous representatives of the Ukrainian cultural and artistic school. An attempt is made to display the peculiarities of his composing, performing, publishing and public activity.

F. Nadenenko is a musician, virtuoso pianist, profound theorist, experienced musical editor, composer who possessed a great professional technique and a high musical culture. He created a lot and worked productively in the Opera and Ballet House, in the Philharmonic society, on radio, edited works of classics and contemporary composers. His work on editing the 20-volume edition of the works of the classic of the Ukrainian music by M. Lysenko and a great part of works by contemporary Ukrainian composers are worthy of attention.

F. Nadenenko's piano work is represented by the cycle "Akvareli", which is characterized by lyricism and contemplation. Among the great piano compositions by F. Nadenenko "Suite in the form of ancient dances" (five detailed plays), Balada, the piano cycle "Haydamaky" based on the poem by T. Shevchenko (Nocturne and Intermezzo) – two plays from the cycle were published in Kyiv in 1963. T. Shevchenko's poem "Haydamaky" deeply stirred up the creative nature of F. Nadenenko, because the composer is considered as a relative of the poet.

The article presents a musical and aesthetic analysis of the composer's piano heritage as well as problems of its creative use in the process of musical education of young people.

The creative achievements of the composer F. Nadenenko convincingly testify not only to the achievements of the past which are important for the musical culture of Ukraine. They also show the perspectives of musical creativity in the future due to the performing of his compositions from the concert stage, the study of compositions in the programs of musical schools and their implementation into the programs for musical education in comprehensive schools and art faculties of higher education institutions.

Keywords: Fedir Nadenenko; piano music; cycle; music in miniature; imagery; musical education; musical images; pedagogical repertoire.

Постановка проблеми. У першій половині ХХ ст. українське музичне мистецтво набуло нових ознак – змінювалися і збагачувалися засоби виразності, розширювалася жанрова палітра, оновлювалися засоби музичної мови. У цей час творила ціла когорта композиторів, які плідно працювали в різних жанрах, зокрема і в жанрі фортепіанної мініатюри з притаманними їй образністю,

характерними національними ознаками і патріотичним спрямуванням – М. Вериківський, П. Козицький, Ф. Надененко, А. Коломієць. Проте вони сьогодні залишаються доволі призабутими. Багатогранність творчості Федора Надененка, зокрема фортепіанної, спонукала до вивчення і використання засад мистецької спадщини композитора в сучасних умовах національної школи.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Мистецька спадщина Ф. Надененка у музикознавчій літературі висвітлена недостатньо, навіть біографічних даних обмаль. Деякі аспекти творчої діяльності Федора Надененка висвітлено в працях М. Лагутича [6 – 7], Ю. Малишева [8], А. Мухи [10], І. Татарської [14 – 15], а його фортепіанна творчість розкривається доволі фрагментарно у працях В. Клини [4; 5], К. Гаран [3] і Н. Ревенко [13].

Мета дослідження полягає в окресленні особливостей фортепіанної спадщини українського композитора Федора Надененка задля творчого використання в процесі національного музичного виховання підростаючого покоління як одного з важливих загальнодержавних чинників.

Виклад основного матеріалу. Федір Надененко – музикант, віртуозний піаніст, глибокий теоретик, досвідчений музичний редактор і композитор, який володів великою професійною технікою і високою музичною культурою. “Але творчо ці якості проявляються лише в обмеженій сфері образів і виразових засобів. Композитор створив ряд чудових художньо і професійно досконалих вокальних творів. Він не лише органічно засвоїв, а й розвинув і збагатив деякі прийоми класичної композиторської техніки. Його фортепіанна творчість світиться вогнем неповторного творчого натхнення, як також і відбитим світлом класичних зразків. І в цьому – глибока суперечність творчої постаті композитора, суперечність, закладена в самій основі творчого методу, властивого академічному напрямку в музичній творчості” [8].

Федір Надененко народився у Львові (Курщина, Росія) 26 лютого 1902 року. Його батько Микола Надененко переїхав сюди із українського села Глушкового. Він спочатку вивчився на телеграфіста, одночасно займався дрібною комерцією, поступово справа розширилась і через деякий час він відкрив на Соборній площі магазин із гучною вівіскою – “Мануфактурна торгівля М. І. Надененко”. Згодом оженився на Олександрі Шевченко і страждаючи від того, що мав кріпацьке походження, все своє життя намагався довести родинний зв’язок із видатним поетом Тарасом Шевченком [15, 3].

У родині Надененків було багато дітей, але в живих залишилось шестеро синів і дві дочки. Батьки намагались дати хорошу освіту своїм дітям. Старший Віктор став вченим-хіміком, Микола був головним інженером Криворізьбуди, Юсаф став дипломатом і до середини двадцятих

років працював в Персії, Раїса професійно займалася балетом і загинула в молодому віці. Федір значно відрізнявся від своїх братів і сестер. Вони були галасливими, життєрадісними, любили спілкування, а Федір ріс занадто серйозним. Ніхто не заставляв його, але він грав на роялі щоденно по декілька годин, причому для виконання брав твори серйозних композиторів: Шумана, Бетховена, але більше любив Чайковського. Доходило до того, що мати кричала на нього, щоб він залишив інструмент в спокої. Тоді він переключався на книжки серйозні, наукові особливо з астрономії [14, 7]. Невеличке містечко Льгов не могло принести омріяного багатства, але дозволяло жити на доброму матеріальному рівні. Невідомо з якої причини, в 1913 році Микола Надененко продав усе у Львові і переїхав до Києва [7, 211]. До Льгова вони навідувалися кожного літа, щоб зустрітися з родичами. Київ дав новий поштовх в освіті дітей. Вони навчались в гімназії, почали заглиблюватись в світ мистецтва, театру, балету [6].

У 12 річному віці Федора прийняли до Київської музично-драматичної школи по класу фортепіано, але що неймовірно відразу у випускний клас, після закінчення якої він без всяких проблем поступив до Київської консерваторії. Отож у 1914 році у Києві Ф. Надененко закінчив Музично-драматичну школу імені М. Лисенка. В 16 років почав одночасно вчитися на історично-філологічному факультеті Київського університету. В 1921 році з відзнакою закінчив консерваторію по двох класах – композиторському у Болеслава Яворського і фортепіанному у Юзефа Турчинського, а наступного року і університет. Як зазначає дослідниця Тетяна Антропова: “У класі композиції професора Б.Л. Яворського у 1916 році навчались П.О. Козицький, М.І. Вериківський, Ф.Н. Надененко, Н.М. Гольденбер, А.К. Буцькой, М.М. Новікова, П.Р. Бойченко; у 1917 році – Л.І. Альперін, М.А. Гінзбург, І.С. Рабінович, І.Г. Руденко, Е. Скрипчинська, Р. Зарицький, Н. Грінберг; пізніше до класу приєднались С.В. Протопопов (1918 р.) та Г.Г. Верьовка (1919 р.)” [1].

З цього моменту розпочалась його творча діяльність, як композитора. Ф. Надененко спочатку стажувався в Київському театрі опери і балету, як головний концертмейстер і асистент диригентів І. О. Палацкіна і А. П. Штейнберга, а пізніше став головним хормейстером театру. Одночасно працював старшим редактором державних музичних видавництв України.

1 лютого 1921 року у Києві “за ініціативою Кирила Стеценка було засновано Комітет пам’яті

ФОРТЕПІАННА СПАДЩИНА ФЕДОРА НАДЕНЕНКА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

М. Леонтовича (у відповідь на злочинне вбивство композитора), до складу якого увійшли музичні діячі різного профілю – композитори К. Стеценко, М. Вериківський, П. Козицький, П. Демуцький, професори Б. Яворський, А. Буцький, Ф. Блуменфельд, інші представники мистецьких кіл і громадських установ. Невдовзі Комітет перейменували на Всеукраїнське музичне товариство імені Леонтовича (26 лютого 1922 року) [10]. Як зазначила М. Моїсеєва “у 1926 у 50 межах цього товариства в Києві виникла Асоціація сучасної музики України (АСМУ), до якої увійшли композитори Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, Г. Верьовка, Ф. Надененко, І. Белза, М. Гозенпуд, М. Фролов, М. Радзівський, В. Дембський” [9]. Серед інших пріоритетних завдань музичного товариства ім. Леонтовича були розвиток традицій української класики та народнопісенної творчості, “активне розгортання діяльності вже існуючих хорових колективів і народження нових, створення камерних ансамблів, проведення концертів, конференцій, фольклорних експедицій, налагодження нотодруку. Провадилася полеміка з численними ідейними супротивниками, зокрема, з учасниками створеної в Харкові Асоціації революційних композиторів України (АРКУ, 1927 – 1929), яка, на жаль, стала інструментом потужного тиску влади, який призвів до припинення діяльності Товариства ім. Леонтовича в 1928 році” [10].

У 1924 році видаються перші твори Ф. Надененка: романси “Зірка світить за вікном”, “В ці дні”, “Велике щастя”, “Коханню повороту нема” “Дитячі пісні”. Він багато пише, плідно працює в театрі опери та балету, в філармонії, на радіо, редагує твори класиків і сучасних композиторів. У 1925 році Держвидавництвом України був виданий перший випуск основних положень теорії Б. Яворського у викладі його учня Ф. Надененка – “Будова музичної мови” [1]. У 1930 році вийшли друком у видавництві “Київське музичне підприємство” Триголосої інтенції Й.-С. Баха за редакцією Ф. Бузоні. До цього видання Ф. Надененко здійснив майстерний переклад коментарів редактора та сприяв його виходу в світ [2].

У 1935 році померла дружина композитора. Він залишив Київ і повернувся в Ленінград, як йому здавалося, назавжди. Проте незадовго Ф. Надененко повернувся до Києва і знову включився в музичне життя України. Його захопила робота з редагування 20-томного видання творів класика української музики М. Лисенка і великої частини творів сучасних українських композиторів.

У творчості композитора особливе місце займала вокальна музика, тут він був

неперевершеним майстром. Широко відомі його романси, вокальні дуети, тріо, концерти для голосу і фортепіано, пісні для дітей, більше 200 обробок народних пісень, сюїти, хори. Митця називали засновником нотно-видавничого діла в Україні, видатним музикантом і композитором. Особисто зустрічавшись з Федором Миколайовичем музичний критик і педагог І. Татарська згадувала: “Це був чоловік з почуттям гумору, сердечний, любив спілкування, добре розбирався в питаннях мистецтва, науки, історії. Він зібрав велику бібліотеку. Дивувала феноменальна енциклопедична пам’ять. Добрий, благородний музикант високої культури, тонкого художнього смаку ставав принциповим, полемічним, якщо розмова стосувалася проблем творчості” [7, 211]. Серце композитора перестало битись 2 грудня 1963 року. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

Фортепіанна творчість Ф. Надененка представлена циклом “Акварелі” [12], якому притаманне наспівне викладення музичного матеріалу, що було взагалі дуже характерним для творів композитора. Акварель – один із найпоетичніших видів живопису. Крім того, аквареллю часто називають ліричну, сповнену світлих та ясних образів літературну замальовку або музичний твір, що зачаровує ніжними, прозорими мелодіями. У цьому циклі Ф. Надененко виступає як своєрідний “художник у звуках”. Музична палітра циклу приваблює широким жанровим діапазоном, соковитою музичною мовою. Деякі з п’єс нагадують ескізи начерки (“Пастораль”, “Прелюд”, “Листок з альбому”), інші – більш складні за композиційною будовою (“Бурлеска”, “Етюд-рондо”) [4, 241]. Однак усі вони насичені глибоким емоційним змістом та відрізняються складною фактурою.

Як зазначає дослідниця Н. Ревенко: “Споріднюючим фактором для “Тукульських акварелей” І. Шамо (1972), “Волинських акварелей” М. Вериківського (1943), “Акварелей” Ф. Надененка (20 – 50-ті роки) та “Акварелей” В. Кирейка (1966 – 1968) виступило прагнення композиторів об’єднати той або інший задум під егідою техніки акварелі. Найпростіша музична палітра, переважно “м’яких” звучань, в “Акварелях” Ф. Надененка, найбільш рафінована та багатопланова – у І. Шамо: від нашарувань імпресіоністичних витончених полисків до буйного цвітіння яскравих тонів чистих барв” [13, 68].

У образотворчому мистецтві техніка акварельного живопису вимагає особливої професійності, оскільки ця техніка не дозволяє переписувати зображення через прозорість фарб. Такими майстерними є і фортепіанні твори

ФОРТЕПІАННА СПАДЩИНА ФЕДОРА НАДЕНЕНКА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

композитора, які нагадують різноманітні картини, писані аквареллю. Відкриває цикл твір *Прелюд "Осінь"*, який своєю програмною назвою вводить виконавця і слухача у світ осіннього пейзажу. Мелодична лінія звучить наспівно, ніжно разом з тим проявляється рішучість, мужність у характері твору, це відчувається за розвитком динаміки, мелодики і гармонії. Цей колорит, підкріплений мінорним ладом (g-moll), творить картину застиглої осінньої пори. *Листок з альбому* – мініатюрна п'єса, написана у простій тричастинній формі і є наче відображенням людських спогадів, навіяних старими фотографіями з альбому. У *Скерцино* мажорний лад, грайливість теми, відривиста гра, швидка зміна динамічних нюансів відповідають бадьорому характеру твору-жарту. *Танець Ф. Надененка* дивує легкістю виконання, душевністю і теплою, відтворюючи в звуках пластичні танцювальні рухи людського тіла. Наступна п'єса *Пастораль* (франц. pastorale, від лат. pastoralis – пастуший) – це мініатюра пасторального характеру (26 тактів). У творі змальовується картина сільського життя, де панує тиша і спокій, але вирує життя. Незважаючи на темп твору (Allegretto) він звучить таємничо, загадково, радісно, легко і ніжно, в мажорному ладі, неначе пастух награв приємну мелодію на сопілці своїй коханій. Легкості й сопікового звучання йому додають тріольний рух і часте використання форшлагів, які звучать впродовж цілого твору. В основі *Вальсу Ф. Надененка* закладено дві теми, доволі різні за характером. Перша швидка Allegro, яка нагадує нам старовинні вальси, проте супровід у правій руці викладений дисонуючими малими секундами нагадує нам, що твір написаний у XX столітті. Друга тема pochissimo meno mosso синкопована, інтервального викладу, але секундовий супровід зберігається незмінно. Уся картина танцювального балу завершується феєричним каскадом акордів на *sf*.

Бурлеска Ф. Надененка написана в тональності c-moll. П'єса варіаційного розвитку розпочинається відривистою жвавою темою Allegretto con moto (швидко з рухом), яка вводить у світ жарту, згодом основний мотив мелодії переходить у нижній регістр (pochissimo più mosso) і варіюючи виростає до першої кульмінаційної хвилі, що передає гумористичний веселий настрій твору. Згодом знову повертається виклад теми у первісному вигляді з дещо видозміненим супроводом, а завершується ця віртуозна композиція апофеозом комічної розповіді у заповільненому темпі при звучанні повнозвучних акордів (*sff*) посиленних форшлагами. Твір

технічний, яскравий, вимагає від піаніста вправності виконання відривистих подвійних нот у досить швидкому темпі і вмінні передати гумор, комізм і веселощі, якими повниться мелодична канва твору.

Етюд-Рондо – наступна п'єса, яка продовжує низку віртуозних творів циклу. Тут композитор поєднав два жанри – технічного твору для вияву і удосконалення майстерності та рондо. П'єса розпочинається віртуозним етюдним рефреном, який захоплює своєю складністю і технічними труднощами (дрібна техніка, трипланова фактура, подвійні ноти). Перший епізод (pochissimo più mosso) несе в собі веселий характер і змальовує картину захопливого циркового дійства зі складними трюками. Фортепіанна фактура ускладнена октавними ходами в партії лівої руки, проведенням теми епізоду у правій руці в обплетенні фігураціями шістнадцятих нот (A-dur). Згодом перший епізод плавно переходить у віртуозний етюдний рефрен, який є повністю відображенням першого (a-moll). У другому епізоді тема звучить схвильовано. Хвилеподібний, а згодом і інтервально-акцентований супровід, акордові та фігураційні ходи у правій руці – наче передають яскравий цирковий спектакль. Потім другий епізод знову плавно переходить у віртуозний етюдний рефрен, динаміка в якому незмінна і лишень в наступному епізоді в темпі meno mosso, sostenuto мелодія звучить ніжно ніби намагається передати завершення цього чудового дійства, а стрімкий висхідний хроматизований каскад секстакордів від *f* до *p* передає раптове зникнення персонажів зі сцени. *Колискова* із циклу "Акварелі" написана з притаманним народній музиці варіаційним розвитком. В ній панує тишина і спокій. Помірний темп коротка поспівка, хвилеподібна динаміка – все нагадує народну колискову пісню, проте альтеровані акорди й інтервали, використання секундових співзвуч додають композиції терпкого звучання. Варіювання теми відбувається гармонічно, мелодично, фактурно.

У завершальному творі циклу "*Гуморесці*" Ф. Надененко характер твору передає жвавим темпом, використанням *sf* на слабких долях, відривистим штрихом, віртуозними низхідними арпеджованими пасажами (veloce), форсованими акордами, поліритмічними побудовами, використанням акордової, дрібної пальцевої і октавної техніки. Композиція оптимістично завершує цикл, заряджаючи слухачів чи виконавців жартом і теплим гумором.

"*Сюїта у формі старовинних танців*" Ф. Надененка була написана в 1953 році. В

ФОРТЕПІАННА СПАДЩИНА ФЕДОРА НАДЕНЕНКА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

українській фортепіанній музиці відомі танцювальні сюїтні цикли Я. Степового, М. Гозенпуда, Ф. Богданова, І. Шамо, А. Колодійця, Т. Маєрського та Ф. Надененка, І. Шамо [5, 118].

Розпочинається цикл твором *Прелюдою-токата*, який увібрав у себе ознаки двох жанрів – багатоголосність, єдність фактурного викладу з одного боку і віртуозність, чітка ритмова пульсація і ударність – з іншого. Твір сприймається як вступ до великого циклу складних і строго оформлених композицій. Другим твором циклу виступає *Гавот*, музика якого світла, вишукана, граційно-ніжна, спокійна і витончена, особливо у другій частині, прозоріший за фактурним викладом. У крайніх частинах твору присутня крупна техніка переважно акордова і октавна. Наступним танцем виступає урочиста *Павана*, у якій композитор використовує акордову і октавну техніку, подвійні ноти. Не дивлячись на те, що фактура доволі насичена і заповнена, динамічна шкала переважно тримається на позначеннях від *p* до *mf*, лише останнє проведення теми проходить на *f* з авторською позначкою *pesante*. *Сарабанда* сумовитого характеру, звучить у темпі *Andante sostenuto*. Место. Тема твору нагадує траурну ходу і варіюється фактурно, мелодично і гармонічно, зберігаючи ритмічну основу. В цьому творі Ф. Надененко використовує акордову і октавну техніку, які додають повноти і сумовитої величі звучанню.

Завершується цикл *Менуетом*, сповненим граційністю і витонченим шармом старовинного танцю. Сюїтний цикл Ф. Надененка у шкільному навчальному процесі при слуханні музики познайомить учнів зі старовинними танцями, розширить їхні знання про танцювальну музику загалом та її різновиди, а також їхнє використання у творчості українських композиторів.

У 1955 році Ф. Надененко створив фортепіанний твір *Балада*. Твір – величний, рішучий, сильний, милозвучний і технічно складний для виконання з використанням акордової, пальцевої і октавної техніки. Епічна розповідність тут поєднується із гостро драматичним розвитком, а ліричні відступи з картинним живописом.

Втілення тем літературних творів у жанрі сюїти в українській фортепіанній музиці стали з'являтися наприкінці 1950-х років. До жанру картинно-програмного типу сюїти першим звернувся М. Сильванський у циклі з десяти музичних малюнків за поемою М. Гоголя “Мертві душі” (чотири з них видані у 1961 році). Кожній частині циклу передувала епіграф, а образно-художнє втілення досягалося введенням до сюїти

діалогів [3, 177]. Фортепіанна сюїта 1960-х років продовжує традиції використання літературних тем. Це цикли Ф. Надененка за поемою “Гайдамаки”, М. Сильванського “Пригоди барона Мюнхаузена” та ін.

Поема “Гайдамаки” Т. Шевченка вийшла з друку наприкінці 1841 року. За масштабами і епічною силою – це найвагомий твір поета. В поемі “Гайдамаки” поет оспівав повсталий народ, його непереможну волю в боротьбі за свою свободу, звеличив його мужність і душевну красу.

Розпочинається поема “Інтродукцією”, де Т. Шевченко висловлює свою думку і змальовує національний, релігійний та класовий стан тогочасної Польської держави. “Інтродукція” експонує сюжет усієї поеми, який розгортається за двома лініями: перша – змалювання підготовки та ходу повстання “Коліївщина”; друга – історія кохання Яреми та Оксани.

Поет увів у твір образи кобзарів, адже вони відігравали важливу роль у гайдамацькому повстанні, не тільки прославляючи своїм співом козацького ватажка Залізняка, а й будили народ, закликаючи до боротьби.

Поема Т. Шевченка “Гайдамаки” глибоко сколихнула творчу натуру Ф. Надененка. Тут слід нагадати, що за однією з родинних ліній композитор був родичем поета. Захоплення поезією Т. Шевченка проглядається і у вокальний творчості композитора (понад 100 композицій до слів Кобзаря). На початку 1960-х років композитор створив фортепіанний цикл “Гайдамаки” за поемою Шевченка. Дві п'єси (Ноктюрн і Інтермеццо) з циклу були опубліковані в Києві у 1963 році [11].

За епіграф до твору *Ноктюрн* Ф. Надененко обрав строфу Т. Шевченка: “Місяцю мій ясний з високого неба. / Сховайся за гору, бо світу не треба...”. Написаний твір у варіаційно-імпровізаційній манері. Тут передається характер, відповідно до епіграфа, який простежується композитором від початку твору. мелодійна наспівна тема проводиться то у верхньому, то в середньому регістрі формує неначе мерехтіння зірок у небі, а бас відтворює образ ночі.

Епіграфом до твору *Інтермеццо* композитор обрав наступну строфу Т. Шевченка: “Сумно, сумно серед неба. / Сяє білолиций. / Понад Дніпром козак іде, / Може з вечорниці”. П'єса написана в імпровізаційно-наскрізній манері. Вступна тема схожа до народної пісні. Після розвитку теми відбувається кульмінаційна вершина, яка приводить до блискуче віртуозного фігураційного епізоду *veloce*. Після нього автор знову проводить двотактну тему зі вступу.

Наступний епізод гармонічного плану, адже на довгій педальній звучності, яка ґрунтується на збільшених септакордах, звучать окремі репліки, які приводить нас до кінця провідного одноклавірного фрагменту вступу на затихаючій звучності. В цьому творі Ф. Надененко використовує дрібну, пальцеву, акордову техніку. Музична палітра твору звертає слухачів і виконавців до вище вказаних рядків епіграфу, в яких вимальовується образ зоряної ночі, де тихо “понад Дніпром” молодий козак ідучи, ховає на обличчі скупі сльози, а серце його рветься від болю, бо залишив він свою дівчину, а сам пішов боротись за свободу України.

Висновки. Фортепіанні композиції Ф. Надененка сприяють зростанню у молодого покоління: інтересу й любові до класичної, народної, духовної, сучасної музики; здатності оцінити її красу, відчуття співпереживання музичним образами, втіленим у творах композитора; виникненню музично-естетичного відгуку на твори мистецтва, розвитку музично-образного мислення, навичок сприйняття музики, здатності міркувати про неї у зв'язку з життям і з іншими видами мистецтв і літературою; творчих музичних здібностей, практичних умінь і навичок у процесі слухання музики та її виконання.

Творчі досягнення композитора Федора Надененка переконливо свідчать не лише про вагомий внесок у музичну культуру України здобутки минулого, але й про перспективи музичної творчості в майбутньому через звучання його творів з концертної естради, вивчення композицій у програмах музичних шкіл та введення їх до програм з музичного виховання в загальноосвітніх школах та мистецьких факультетах закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антропова Т. Київські учні Болеслава Яворського: специфіка становлення композиторських індивідуальностей Пилипа Козицького та Михайла Вериківського (на прикладі аналізу камерних творів 10 – 20-х років ХХ ст.). Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Київ, 2014. Вип. 112. С. 96–123.
2. Бах Й.-С. Триголомні інтенції. / За редакцією Ф. Бузоні; переклад [коментарів] Ф. Надененка. Київ, 1930. 39 с.
3. Гаран К. Фортепіанна сюїта у творчості українських композиторів: витоки жанру, музична драматургія, образна семантика (на прикладі циклу О. Яковчука “старовинні танці” для фортепіано з балету “Пригоди у Смарагдовому

місті”). Питання культурології: Зб. наук. праць. Вип. 29. Київ, 2013. С. 176–179.

4. Клинт В. Українська радянська фортепіанна музика (1917 – 1977): Монографія. Київ, 1980. С. 234–271.

5. Клинт В. О музыке. Київ, 1985. 351 с.

6. Лагутич М. Звуков волшебство познав... Курская правда. 1978. 9 июля.

7. Лагутич М. Композитор Надененко. Львовские истории. 2001. С. 210–214.

8. Малишев Ю. Солоспиви. URL: <https://www.ursr.org/charli/books/solo/html/77.html>

9. Моїсеєва М. Свобода творчості і творчість бранців. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13330/1/Moiseeva.pdf>

10. Муха А. Національна Спілка Композиторів України (історико-аналітичний нарис). URL: <http://www.composersukraine.org/index.php?id=115>.

11. Надененко Ф. Дві п'єси для фортепіано з циклу “Гайдамаки” за поемою Т. Шевченка. Київ, 1963. 8 с.

12. Надененко Ф. Акварелі [Ноти]: 10 п'єс для фортепіано. Київ, 1961. 28 с.

13. Ревенко Н. Еволюція жанру сюїти у фортепіанній творчості українських композиторів. Materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Kluczowe aspekty naukowej działalności – 2014”. Volume 13. Filologiczne nauki. Muzyka i życie. Przemysł, 2014. S. 67–71.

14. Татарская И. Родом из Львова: к 100-летию известного композитора Ф. Н. Надененко. Городские известия. 2002. 23 февраля. С. 7.

15. Татарская И. Родом из Львова: композитор Ф. Н. Надененко. Курская правда. 2005. С. 3.

REFERENCES

1. Antropova, T. (2014). *Kyivski uchni Boleslava Yavorskoho: spetsyfika stanovlennia kompozytorskykh individualnostei Pylypa Kozytskoho ta Mykhaila Verykivskoho (na prykladi analizu kamernykh tvoriv 10 – 20-kh rokiv KhKh st.)* [Kyiv students of Boleslaw Yavorsky: specificity of formation of composing personalities of Pylyp Kozytsky and Mykhailo Verykivsky (the example of analysis of Chamber works of the 10 – 20s of XX century.)]. *Scientific journal of the P. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine*. Kyiv, Vol. 112, pp. 96 – 123. [in Ukrainian].
2. Bakh, Y.-S. (1930). *Tryholosni inventsii* [Trigolosni inventions]. (Ed.) F. Buzoni. Kyiv, 39 p. [in Ukrainian].
3. Haran, K. (2013). *Fortepianna siuita u tvorchoosti ukrainskykh kompozytoriv: vytoky zhanru, muzychna dramaturhiia, obrazna semantyka (na prykladi tsyklu O. Yakovchuka*

"starovynni tantsi" dlia fortepiano z baletu "Pryhody u Smarahdovomu misti") [Piano suite in the works of Ukrainian composers: the origins of the genre, a musical drama, shaped semantics (the example of the cycle of O.Yakovchuk "dances" for piano from Ballet "Adventures in the Emerald City")]. *A problem of cultural studies: A journal of scientific works*, vol. 29. Kyiv, pp. 176–179. [in Ukrainian].

4. Klyn, V. (1980). *Ukrainska radianska fortepianna muzyka (1917-1977)* [Ukrainian Soviet piano music (1917-1977)]. Kyiv, pp. 234–271. [in Ukrainian].

5. Klin, V. (1985). *O muzyke* [On the music]. Kyiv, 351 p. [in Russian].

6. Lahutysh, M. (1978). *Zvukov volshebstvo poznay...* [Sounds magic after getting to know...]. *Kursk truth*, 9 July. [in Russian].

7. Lahutysh, M. (2001). *Kompozytor Nadenenko* [Composer Nadenenko]. *Lgovsk Stories*, pp. 210–214. [in Russian].

8. Malyshev, Yu. *Solospivy* [Solo singing]. Available at: <https://www.ursr.org/charli/books/solo/html/77.html> [in Ukrainian].

9. Moiseieva, M. *Svoboda tvorchoosti i tvorchoist brantsiv* [Freedom of creativity and the creativity of the captives]. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/13330/1/Moiseeva.pdf> [in Ukrainian].

10. Mukha, A. *Natsionalna Spilka Kompozytoriv*

Ukrainy (istoryko-analitychnyi narys) [National Union of Composers (historical-analytical essay)]. Available at: <http://www.composersukraine.org/index.php?id=115> [in Ukrainian].

11. Nadenenko, F. (1963). *Dvi piesy dlia fortepiano z tsyklu "Haidamaky" za poemoiu T. Shevchenka* [Two pieces for piano from "Haidamaky" based on the poem by T. Shevchenko]. Kyiv, 8 p. [in Ukrainian].

12. Nadenenko, F. (1961). *Akvareli: 10 pies dlia fortepiano* [Watercolors: 10 pieces for piano]. Kyiv, 28 p. [in Ukrainian].

13. Revenko, N. (2014). *Evoliutsiia zhanru siuity u fortepiannii tvorchoosti ukrainskykh kompozytoriv* [The evolution of the genre, suite in piano creation of Ukrainian composers]. *Proceedings of the tenth International Scientific and Practical Conference "Basic aspects of scientific activity – 2014"*, vol. 13: Philological sciences. Music and life, Przemysl: Science and studies, pp. 67–71. [in Ukrainian].

14. Tatarskaia, Y. (2002). *Rodom iz Lhova k 100-letyiu yzvestnoho kompozytora F. N. Nadenenko* [By birth from Lgov the text: to the 100- anniversary of well-known composer F. N. Nadenenko]. *City news*, 23 February, p. 7. [in Russian].

15. Tatarskaia, Y. (2005). *Rodom yz Lhova: kompozytor F. N. Nadenenko* [By birth from Lgov: composer F. N. Nadenenko]. *Kursk truth*, p. 3. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 28.02.2019

"Всі перешкоди і труднощі – це щаблі, по яких ми ростемо вгору".

Фрідріх Ніцше
німецький філософ, психолог

"Навіть за великим талантом прямує ще більший".

Йоганн Вольфганг Гете
німецький поет, прозаїк, драматург

"Лише прекрасне буде радісне, вічне і цінне у всі часи".

Оскар Уайльд
ірландський поет, драматург

"Доказ істинності будь-якого покликання – любов до важкої роботи, якої воно вимагає".

Логан Пірсол Сміт
американський письменник

